

АФРО-АМЕРИКАНСЬКА ЛІТЕРАТУРА: ШЛЯХ ДО ВИЗНАННЯ

Показано, що афро-американська література є невід'ємною частиною, однією з найколіоритніших та привабливіших проявів американської літератури, а проблеми пошуків ідентичності, самовираження та спільності, які піднімаються митцями етнічних і расових груп, знаходять відгук у читачів світової спільноти.

Багатокультурна, багатоетнічна, багаторасова література США з колоніальних часів і понині є основним джерелом розуміння культурної динаміки суспільства країни, яка утворилася внаслідок злиття культур та традицій народів і племен. Важлива роль у процесі еволюції літератури США належить культурі чорношкірих, які через Середній Шлях потрапляли до Америки у рабство з чорної Африки, починаючи з кінця XV ст.

Уже в ранні колоніальні часи з'являється жанр оповіді рабів, що відтворював жахливе становище та був зворушливим плачем раба, який ще зовсім недавно був вільною людиною назавжди втраченої батьківщини. Це "Цікава оповідь життя Олаудаха Еквіано, африканця" (1789), "Звернення до негрів штату Нью-Йорк" (1787) Джут-Намонатера та його "Вечірня думка", яка була першою поемою чорношкірого, надрукованою в Америці. Жанр оповіді раба є першим жанром у прозовій літературі негрів. Він допомагав їм у знаходженні шляхів до ідентичності у Америці білих та впливав на появу і удосконалення літератури чорношкірих у наступні віки. Пошук ідентичності, гнів проти дискримінації, відчуття того, що чорношкірі наче й не існують, живуть у переслідуванні, в андеграунді, відкинуті та не признані білою спільнотою – це провідні теми афро-американської літератури всіх часів.

У часи аболіціонізму рішуче звучать голоси Харіет Джейкобз, Харіет Уілсон. Найгучнішим був голос Фредеріка Дугласа в його мемуарах "Розповідь про життя Фредеріка Дугласа – американського раба" (1845). Це яскравий приклад високої літератури, проникливий погляд на менталітет рабства, фізичну та духовну агонію, яку воно викликало.

Наприкінці XIX ст. письменник Джордж Вашингтон Кейбл почав виступати проти пригноблення людей з кольоровою шкірою. Його роман "Найвельможніші" став героїчною розповіддю про рабство на тлі багатого світу у штаті Луїзіана.

Справжнім сплеском у розвитку афро-американської літератури стали 30-ті роки XX ст. Гарлемський ренесанс розпочався з шаленої захопленості ритмами джазу, який став повноправним мистецтвом у роки, що з легкої руки Френсіса Скотта Фіцджералда повелося називати добою джазу. Ці споконвічні африканські ритми як найкраще співпадали з умонастроєм часу Великої Депресії, з нестерпними спогадами про пережите на війні, з відчуттям загубленості у світі, що уподібнився безплідній землі ("waste land"), загостреним відчуттям швидкоплинності та крихкості життя, яке наближалось до нових потрясінь. Це був час докорінних змін у самосвідомості негрів, процес пробудження та пошуків національної приналежності до культури країни, яка забрала все, але ж стала другою батьківщиною.

Народилася нова, потужна література "протесту", течія, яку очолювали Ричард Райт, Ральф Елісон, Лерой Джоунз, Джон Кілленз, Ленгстон Х'юз. Зора Ніл Харстон – "Світло Гарлемського ренесансу" – дивовижна талановита оповідачка, запровадила новий підхід до проблеми етнічності. Її роман "Воли та люди" (1935) – зворушлива, чарівна, щира розповідь, написана у манері фольклору. Манера письма Харстон сяє яскравою колоритною мовою та комічним – або трагічним – оповіданням з афро-американського життя. Оповідання "Як воно відчувати себе кольоровою" було відкриттям нового чорношкірого, котрий не соромиться більше кольору своєї шкіри, минулого свого народу, а відчуває себе рівноправним американцем, з почуттям власної гідності, гордості за свій народ, свою культуру. Роман Харстон "Їхні очі дивилися на Господа" (1937) справляє глибоке враження саме своїм поглядом на долю чорношкірої жінки у південних штатах. Провісниця жіночого руху XX ст. Зора Ніл Харстон надихнула Еліс Уокер, Тоні Моррісон та багатьох інших афро-американських письменниць своєю автобіографічною новелою "Сліди пилюки на дорозі" (1942).

Роман Ричарда Байта "Рідний син" (1940) про молодого негра з Чикаго став визначною подією у літературному житті країни та був відзначений відомим клубом "Книжка місяця", виявившись першим романом чорношкірого письменника, удостоєним такої поважної відзнаки.

У буремні, але творчі 60-ті роки XX ст. з їх потужним рухом за громадянські права у США, визріла думка, що література чорношкірих переживає своє друге відродження після ери Гарлемського ренесансу. Романи Джеймса Болдуїна "Іди та скажи це з гори" (1953), "Ніхто не знає як мене звати" (1961), "Інша країна" (1962) пронизані гострим боєм принижених та приречених на життя у соціальному небутті людей, які прагнуть знайти себе через соціальний, духовний, моральний протест. Заявити про себе будь-якою ціною.

Сьогодні афро-американські письменники достатньо впевнені в собі, щоб показати нові підходи до старої теми. Все гучніша сьогодні критика того, що вони раніше не наслідувались критикувати [2; 5].

Повне визнання афро-американської літератури як невід'ємної та значної культури Америки прийшло у другій половині XX століття.

В останнє десятиріччя XX та на початку XXI століть афро-американські письменниці зайняли провідну роль у розвитку літературного процесу країни. Першою серед тих, хто отримав премію Пуліцера в поезії у 1950 році була Гвендолен Брукс. Вона також визнана Поетом Лауреатом штату Іллінойс. Прониклива поетеса, вона

створює дивовижно чіткі, джазові ритми, передаючи настрої та відчуття своїх героїв технічно бездоганно та захоплююче.

На початку 1990-х років Поетом Лауреатом США, а також лауреатом Пулітцерівської премії стала Ріта Дав. Вона є, безсумнівно, однією із найвидатніших поетес сучасної Америки. Її остання, сьома, збірка "В автобусі з Розою Паркс" (1995), ґрунтуючись на мотивах і вбодиваннях попередньої збірки "Мати Любов" (1995), стала широким дослідженням родинних взаємин. Нещодавно Дав виявила себе як драматург. У п'єсі "Темний бік Землі" вона використала сюжет "Едіпа" Софокла, перенісши дію в XIX ст. на південноамериканські плантації ери рабства.

Еліс Уокер – лауреат Пулітцерівської премії за роман "Колір Пурпур" – втілює високі ідеали свого народу в лірично-реалістичних романах та оповіданнях, її герої завжди в пошуках глибинного "Я" та людської гідності в житті, як героїня оповідання "Повсякденного вжитку" – стара чорношкіра жінка, якій відомо, як із старого мотлоху минулих спогадів-сподівань створити красу сьогоденного дня. Тонкий стиліст Еліс Уокер створює твори, які навчають, надихають, надають сили.

Афро-американські жінки писали з самого початку їх життя в Америці. Але вони завжди були скуті тим, що Еліс Уокер називає "зворотними інстинктами". Вони були створені батогами, ланцюгами, вудилами, гвинтівками, тим, що їх тіла і душі належали комусь, хто вимагав покори та не помічав їх існування. Такі письменниці, як Філіс Уітлі у XVIII ст., Зоранілі Харстон, Нелла Ларсен у XX ст. мусили прориватися крізь соціальні бар'єри, щоб дати вихід своєму творчому духу та насназі, їм було відмовлено у визнанні, всі три померли у безвісності, проте вони проторували шлях до визнання культури свого народу як чорношкірою, так і білою спільнотами.

У своїх творах афро-американські письменниці проникають у складний світ особистості та суспільства. Просуваючись через товщу расизму та інших передсудів не тільки в житті суспільства, а й в сімейному колі, вони зосереджено вивчають саме ті проблеми, що є загальнолюдським або й глобальним лихом. Проте оптимістичний підхід – провідна риса їх творчості. Поетеса Одрі Лорде пише: "... у своїй роботі, як і в житті, ми маємо розуміти, що різниця між нами є приводом для торжества та творчого зростання, а не для розладу та руйнування... Ми повинні користуватися різницями творчо, конструктивно, а не виправдовувати себе за руйнування одне одного" [1: 10].

Тоні Моррісон (Клоуї Ентоні Уоффорд) – перша чорношкіра письменниця, нагороджена Нобелівською премією в галузі літератури. У 1993 році її п'ятий роман "Улюблена" (1987) отримав дуже високе світове визнання. Віковична для афро-американських митців проблематика стала провідною і в романі Тоні Моррісон: природа страждань, соціальні умови, які перетворюють агонію страждань на буденність, що деформує особистість та природні відносини у суспільстві. Роман "Улюблена" – гіркий літопис рабства та його наслідків. Громадянська війна, на фоні якої відбувається дія роману, була найважливішою віхою у формуванні самосвідомості негритянського народу; вона гранично загострила всі протиріччя історичної долі цієї етнічної спільноти. Роман Тоні Моррісон – це роздуми над сутністю буття чорної Америки та її духовного і морального обличчя. Саме сутність і виявляється під час історичних кульмінацій, якою і була громадянська війна. У романі немає батальних сцен, це не хроніка подій. Епоха в романі – це страждання, край терпіння, духовний бунт.

"Скажи мені", – звернувся Пол до сусіда. "Скажи тільки одне: скільки негр має терпіти? Скажи, скільки?". "Скільки зможе", – була відповідь" [3].

Гіркий досвід колишніх рабів зробив їх уразливими, і навіть згадувати про Минуле було соромно, ризиковано, небезпечно. Ставши вільними людьми, герої роману ведуть жорстоку внутрішню боротьбу із собою, щоб побороти минуле, забути все настільки, щоб життя стало безпечним. Тоні Моррісон присвячує роман "шістдесяті мільйонам і більше" негрів, які не витримали серединного шляху та рабства. Вона надає право голосу всім забутим, загиблим, знедоленим, яких всі відцуралися, знехтували, хто змушений був жити у небутті. Сама Улюблена, чие ім'я носить роман, є утіленням забутого минулого, яким знехтували, але яке треба пам'ятати, любити понад усе.

Тоні Моррісон належить до покоління, яке знайшло свою громадянську та духовну змужнілість у буремні 60-ті XX ст. Вона підводить читача до розуміння, що гіркий досвід, який століттями формував негритянську самосвідомість, є неминучим наслідком історії. І з усіх випробувань, що випали на її долю, Чорна Америка гордо пронесла відчуття етичної істини, яке не залишало її в часи катастроф. Отже, вона "zasлужила" долю, про яку йдеться в епіграфі до роману: "Назву своїм народом не людей Моїх, і не улюблену – улюбленою" (Римл., 9, 25).

Історичний, філософський та психологічний аспекти роману "Улюблена" свідчать про те, що поява такого роману стала визначною подією в літературі XX ст.

Свою Нобелівську Промову Тоні Моррісон присвятила мові. Вона, глибокий філософ і тонкий психолог, говорила до поважної аудиторії про відповідальність письменника, читача, того, хто думає та говорить мовою, про те, щоб мова жила, продовжувала відтворюватись, була регенеративною, тому що жива мова – це процес нескінченного оновлення в уяві та розумі усіх її користувачів.

"Мова сама по собі є міркування... Ми вмираємо. У цьому, певно, є сутність життя. Але ми творимо мову. У цьому, певно, є міра нашого життя" [4]. Афро-американська література створює мову, зрозумілу людям з різним кольором шкіри. Вона є літературою широкого громадського звучання. Вона є багатогранною через те, що пройшла тривалий шлях розвитку. Сьогодні вона знайшла свій шлях як до вченої аудиторії так і до широкого читача світу. Одним із підтверджень цього є поява у США протягом останніх двох десятиліть великої кількості книжкових клубів з вивчення та популяризації творів афро-американської спільноти. Завдяки книжковому клубові, який очолює актриса та тележурналістка Опра Уїнфрі, дебютні видання афро-американських романістів

Бріні Кларк та Кледж набули шаленої популярності. Це роман "Ріка через моє серце" (1999) Б. Кларк, де йдеться про часи, коли сегрегація переживала агонію; роман драматурга Кледж "Що здається божевіллям у звичайнісінський день" (1998), який несподівано гумористично розглядає життєві кризи та трагедії; роман "Подих, очі, пам'ять" Едвідж Дентікат – яскравий художній портрет сучасної батьківщини письменниці.

Нещодавно засновано Інститут Лонгфелло при Гарвардському університеті. Інститут працює над виявленням, збором та розповсюдженням етнічної літератури. Остання антологія "Багатомовна Америка: транснаціоналізм, етнічність і мови американської літератури" дає уявлення про мету та цілі Інституту Лонгфелло.

Література чорношкірих американців, що постійно еволюціонує, в останні два десятиліття посідає певне місце і в навчальних аудиторіях. Зростає й кількість зарубіжних університетів, які надають дипломи зі спеціальності "американська література чорношкірих". Сьогодні загальноновизнаним є факт, що афро-американська література є невід'ємною частиною, однією із найкolorитніших та привабливих проявів американської літератури – багатокультурної за своїм походженням, стилями, ідеями та перспективами; а проблеми пошуків ідентичності, самовираження та спільності, які піднімаються митцями етнічних і расових груп, знаходять відгук у читачів світової спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. African American Women in Literature // Electronic Journal of the USA State Department. – 2000.
2. Gillan, Marta Mazziotti and Gillan, Jennifer, eds. Identity Lessons: Contemporary Writings about Learning to Be American. – New-York: Penguin Books, 1999.
3. Morrison, Toni. Beloved. – New-York: Penguin Books, 1998.
4. Morrison, Toni. Nobel Speech // Nobel Sections (1991-1995).
5. Serafin, Stefan R. and Bendixen Alfred. Encyclopedia of American Literature. – New-York: Continuum, 1999.

Матеріал надійшов до редакції 20.01.04

Подкорытова Е.П. Афро-американская литература: путь к признанию.

Показано, что афро-американская литература является неотъемлемой частью, одной из наиболее колоритных и привлекательных проявлений американской литературы, а проблемы поисков идентичности, самовыражения и общности, которые поднимаются художниками этнических и расовых групп, находят отклик у читателей мирового сообщества.

Podkorytova E.P. Afro-American Literature: the Way to Recognition.

It is shown, that Afro-American literature is an integral part, one of the most picturesque and attractive displays of the American literature; the problems of searches for identity, self-expression and generality, which are revealed by the authors of ethnic and racial groups, find the response among the readership of the world community.